

3. ÜNİTE: ORTA ÇAĞDA DÜNYA

A. ORTA ÇAĞDA DEVLET VE TOPLUM

1. ORTA ÇAĞ'DA NELER OLDU?

Orta Çağ, Kavimler Göçü (375) ile başladı. (Bazı tarihçiler de Roma İmparatorluğu'nun önce ikiye ayrılması, ardından Batı Roma İmparatorluğunun yıkılması (476) olarak kabul etmektedir.) Orta Çağ yaklaşık bin yıl sürdü. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesi (1453) ile sona erdi.

2. ORTA ÇAĞ'IN ÖNEMLİ SİYASİ YAPILARI

A) AVRUPA

- Tüm Avrupa kıtasına Roma imparatorluğu hâkim durumdaydı.
- Bu Devletin doğudaki sınırını Tuna nehri çiziyordu.
- Bu nehrin doğusunda ise Romalıların **barbar kavimler** olarak nitelendirdiği kavimler (Gotlar, Burgonlar, Franklar, Germenler, Alamanlar, Vandallar, Angıllar, Saksonlar vb) yaşıyordu.
- Kavimler göçü ile bu kavimler, Avrupa'ya doluştu.
- Roma İmparatorluğu önce ikiye ayrıldı. Sonrasında Batı Roma İmparatorluğu yıkıldı.
- Barbar kavimler, Orta Çağ'ın başlarından itibaren birbirleri ile mücadele ettiler.
- Bu Mücadele, **Feodalite'nin ortaya çıkmasına neden oldu.**

B) DOĞU ROMA (BİZANS)

- Doğu Roma imparatorluğu tüm Orta Çağ boyunca varlığını sürdürdü.
- Başkenti İstanbul olan bu devlet Balkanlar, Anadolu, Suriye, Filistin, Mısır, Girit ve Kıbrıs'a hâkim durumdaydı.

C) ORTA ASYA

- İlk Çağ'ın sonlarında Asya kıtasında Büyük Hun Devleti hüküm sürmekteydi.
- Büyük Hun Devleti parçalandıktan sonra, Hun Türklerinin bir kısmı Kavimler Göçü'nün başlamasına neden oldu.
- Bir kısmı ise bugünkü Afganistan dolaylarında Akhun (Eftalitler) devletini kurdu.
- Asya'da ise bir süre Çin hâkimiyeti yaşandı.
- Ardından, önce Avar, sonra Köktürk, sonra da Uygur devletleri kuruldu.

D) İRAN (SASANİLER)

- Orta Çağ'ın başlarında İran ve Irak bölgesinde Sasani Devleti hüküm sürmekteydi.
- Sasani Devleti, İpek Yolu egemenliği için, Doğu'da Akhunlar ile, batıda ise Bizans ile mücadele ediyordu.

3. SİYASİ YAPILARIN MEŞRUIYET KAYNAĞI

- “**Meşruiyet**” geçerli olma demektir.
- Bu kavram devletler için kullanıldığında yönetilen halkın yöneticilerini kabul etmesi demektir.
- İlk Çağ gibi Orta Çağ'da da yöneticiler meşruiyetlerini **DİNE** dayandırmışlardır.
- Devletin, tanrısal bir kurum olduğunu, kendilerinin ise tanrı tarafından seçilmiş ya da görevlendirilmiş kişiler olduklarını iddia ettiler.

- Orta Çağ'da bu duruma tek istisna, çağın başlarında Germen kavimlerinde görülmüştür. Bu kavimlerde, ekonomik farklılıklar olmadığı için eşitlikçi bir toplum yapısı vardı. Halk tarafından seçilen “halk kralları” ülkeyi yönetiyordu.

- Ancak bu kavimlerde bile halkın yerini kilise aldı. Ve yöneticiler, kilisenin kitleler üzerindeki etkisinden yararlanmaya çalıştı. Frank kralı bunu ilk fark eden barbar kralı olmuştur. Böylece Frankları Orta Çağ'ın en güçlü devletlerinden biri haline getirdi.

Örnekler çoğaltılabilir:

- Alman İmparatorları Papa'nın elinden taç giyerek KUTSAL ROMA GERMEN İMPARATORU oldular.
- Bizanslılar devletlerinin tanrının yeryüzündeki krallığı olduğunu iddia etti.
- Orta Doğu'da bizzat Hz. Muhammet tarafından kurulan İslam Devleti vardı.
- Sasanilerde Kral, Kutsal ateşin koruyucusu idi.
- Orta Asya Türklerinde halk, hakana Ülkeyi Yönetme yetkisini (KUT) Gök tanrı'nın verdiğine inanıyordu.

4. SİYASİ YAPILARIN MADDİ KAYNAKLARI

A) COĞRAFİ YAPI, HAYAT VE GEÇİM TARZI

Orta Çağ'da da Devletlerin gücünü ve nüfusun yeryüzüne dağılışını belirleyen temel etken coğrafi şartlar olmuştur.

Orta Çağ'da nüfusun yoğunlaştığı yerler;

- İklimin uygun olduğu,
- Verimli topraklara sahip,
- Liman ve ticaret yollarına yakın

Orta Çağ'ın güçlü devletleri de bu bölgelerde ortaya çıkmıştır.

B) SOY DAYANIŞMASI

Orta Çağ'da devletlerin sahip olduğu maddi güç unsurlarından biri de soy dayanışmasıdır. Tüm dünyada yönetime hakim olan hanedanlar kendi soylarından gelen insanları ayrıcalıklı bir yere koymuş, iktidarlarını kuvvetlendirirken onlardan yardım almıştır. Toplumdaki diğer insanları ise kendileri ile eşit tutmamıştır.

Örneğin;

- İslam devleti, Emeviler (Ümeyyeoğulları) ve Abbasiler halifeliği saltanata dönüştürmüştür.
- Avrupa Devletlerinde hakim olan soy birliği anlayışının üzerine zamanla din birliği de eklenmiştir. Hıristiyan olmayanlar dinsiz olarak görülmüştür.
- Sasanilerde soy birliği sadece hükümdarlık için değil eyalet yöneticiliği için de belirleyici olmuştur.

C) SİLAHLI GÜÇ

- Tıpkı İlk Çağ'daki gibi Orta Çağ'da da devletlerin kuruluşunu ve güçlerini belirleyen en önemli unsur, silahlı güçleri yani ordulardır.
- Orta Çağ'da bunun en tipik örneği MOĞOL İMARATORLUĞU olmuştur. Cengiz Han, yönetiminde birleşen Moğollar onlu sistemi uygulayarak teşkilatlanmış, Orta Çağ'ın en korkulan gücü haline gelmişlerdir.
- Silahlı güçleriyle korku salan bir diğer topluluk da VİKİNGLER olmuştur. İskandinavya'da yaşayan Vikinglerin en büyük güçleri ise yüksek manevra kabiliyetine sahip tekneleri olmuştur.
- Orta Çağ'ın güçlü devletlerinden birisi de Bizans'tır. Bizans ordusu eski Roma ordusu esas alınarak teşkilatlanmıştır. En etkili silahları ise suda bile yanabilen GREJUVA (Rum ateşi) olmuştur.

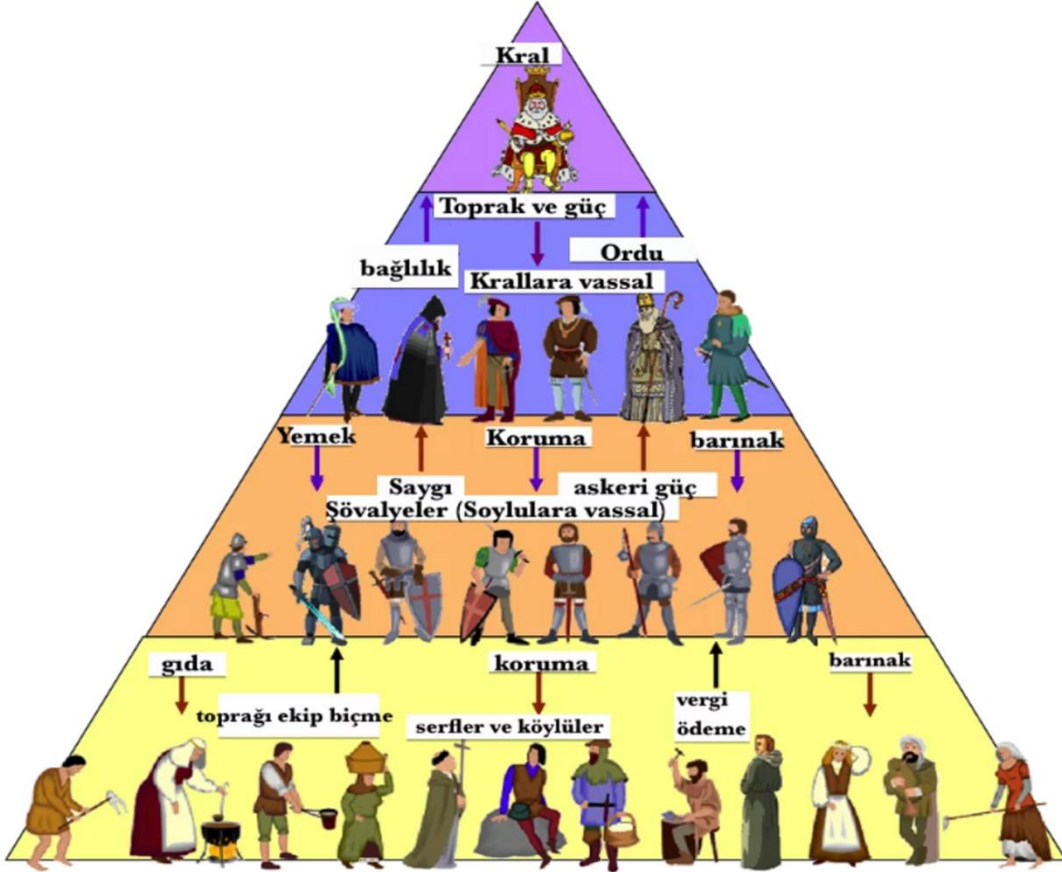
<https://tarihdersi.net/>

D) GÜÇ PAYLAŞIMI VE YÖNETİM ORGANİZASYONU

- Orta Çağ'da Avrupa da hâkim yönetim anlayışı feodalite'dir.
- Asya ve İran da ise Merkezi Mutlak Monarşiler hüküm sürmekteydi.

Mutlak Monarşi: Yönetimde tek bir kişinin ya da ailenin söz sahibi olduğu yönetim şekline denir.

★ FEODALİTE ★

NASIL ORTAYA ÇIKTI?

Orta Çağ'ın başlarında Avrupa'da barbar kavimler tarafından pek çok krallık kuruldu. Bu karalıklar zamanla Kutsal Roma Germen İmparatorluğu çatısı altında toplandılar. Bu devletin yöneticileri çevrelerindeki önemli kişilere hizmet karşılığında toprak verdi. Böylece Kont, Dük, Lord, Baron gibi unvanlara sahip bir soylular sınıfı ortaya çıktı.

Kavimler göçü'nün yarattığı kargaşa, yaşanan sürekli mücadele, devletlerin başta Kutsal Roma Germen İmparatorluğu olmak üzere ya yıkılmasına, ya da kendi topraklarını koruyamayacak kadar güçten düşmesine neden oldu. Bu ortamda soylular öne çıktılar. Kendi şövalyeleri ve köylüleri yardımıyla buldukları bölgenin güvenliğini sağladılar. Korunaklı şatolar, Kaleler inşa ettiler. Böylece daha küçük toprak sahiplerini yanlarına çektiler. Bir yandan da kraldan vergi toplama, yargılama yapma gibi siyasal yetkiler alarak güçlendiler. Böylece 9. Yüzyıldan itibaren Avrupa'nın hakim yönetim anlayışı olan FEODALİTE ortaya çıktı.

FEODAL DÜZENİN İŞLEYİŞİ NASILDI?

Feodal düzende her şeyin temeli TOPRAK' TIR. Toprak sahipleri yani soylular siyasi gücün de sahibidir. Bu düzende bir devlet ve bir kral vardır. Ancak kral sınırsız iktidara sahip değildir. Kral yalnızca güçlüler arasında en güçlüdür. Onun altında Kontlar, onların altında ise dükler vardır. (bunların genel adı SENYÖR)

Feodalitede, himaye eden senyöre SÜZEREN, himaye altına girene ise VASSAL denilirdi. Feodalite bir kişinin başka birine tabi olması esası vardı. Dolayısıyla Kral dâhil hiç kimse tam yetkili değildi. Kont nasıl Kralın adamıysa, Dükte kontun adamıydı. Bu yüzden Kral iktidarını korumak için soylularla iyi geçinmek zorundaydı.

Örneğin, İngiltere Kralı YUTSUZ JOHN Soyluların isteği ile kendi yetkilerini sınırlandıran MAGNA CARTA (Büyük Şart)'yı kabul etmek zorunda kalmıştı.

NOT: Magna Carta Dünya'da Anayasacılığın ve demokrasinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Feodal düzenin güçlü kurumlarından biri de kiliseydi. Senyörler Kilise ile iyi ilişkiler kurarak iktidarlarını kuvvetlendirmekteydi.

B. ORTA ÇAĞ'DA EKONOMİ

1. TARIM

- Avcılık ve toplayıcılıktan tarıma geçilmesi ile birlikte insanlar tükettiklerinden çok üretmeye başladı.
- Kentlere gelen bu insanlar iş bölümü gereği farklı işlerle uğraşmaya başlayınca kazançlar da farklılaştı.
- Böylece toplumsal tabakalaşma ortaya çıktı.

ARTI ÜRÜN → İŞ BÖLÜMÜ → TOPLUMSAL TABAKALAR

Artı ürünün siyasi alandaki etkisi:

- Doğu ülkelerinde toprakların tanrı adına hükümdara ait olması monarşileri daha da güçlendirdi.
- Avrupa ülkelerinde ise feodalite ve derebeylikler ortaya çıktı.

Feodalite Orta Çağ Avrupa'sının hem siyasal hayatında hem de toplumsal hayatında belirleyici oldu.

<https://tarihdersi.net/>

Feodal düzende Avrupa toplumu:

Soylular (Asiller): toprağa sahip olanların oluşturduğu bu sınıf, toplumun en üstünde yer alır. Sahip oldukları statüye ve güce göre Kont, Baron, Dük, Vikont, Şövalye gibi unvanlar alan bu sınıftakilerin genel adı Senyördür. Senyörlerin en büyüğü kraldır.

Din adamları (Rahipler):Orta Çağ Avrupa'sının ikinci büyük gücü kilisedir. Kilisenin rahipleri de bir çeşit derebeyi konumunda topraklara hükmeder.

Burjuvalar: "Burg" kelimesi şehir demektir. Burjuvalar şehirlerde oturup, ticaret ve zanaatla uğraşan orta sınıf halktır.

Köylüler: Toplumun en alt tabakasını oluştururlar. İki gruba ayrılırlar.

A. Hür Köylüler: Kendine ait toprağı ekip biçen Hür köylüler bunun karşılığında senyörüne vergi vermek zorundadır.

B. Serfler: Serflerin hiçbir hakkı yoktur. Üzerinde yaşadıkları toprağın demirbaşı sayılırlar.

HİNDİSTAN (KAST SİSTEMİ) : Toprak mülkiyeti Avrupa'da feodaliteyi ortaya çıkarırken Hindistan'da da Kast sisteminin doğuşuna ortam hazırlamıştır. Bu sistem İlk Çağ'da doğmuş ve Orta Çağ boyunca devam etmiştir. Bu sisteme göre Hint toplumu;

- Brahmanlar (Rahipler)
- Kşatriyalar (Askerler)
- Vaisyalar (Çalışan esnaf ve Çiftçiler)
- Sudralar (İşçiler, köleler)
- Paryalar (Toplum dışı görülenler)

Kast sisteminde meslekler ve sınıflar doğuştan gelir, asla değiştirilemezdi.

2. TİCARET

Orta Çağ'da ticaretin daha önceki dönemlerde yapılan ticaretten çok önemli bir farkı vardır. Bu Çağ'da ticaret uzun mesafelerde yapılmaya başlamıştır. Bu sayede Anadolu, İran, Suriye, Hindistan, Çin, Mısır birer ticaret merkezi haline geldi.

İslam Ülkelerinde ticaret, Orta Çağ'da son derece gelişmiştir. İslam devletinin hakim olduğu topraklarda büyük hacimli ticaret yapılan, kültürel etkileşimin yoğun olduğu metropoller ortaya çıkmıştır.

<https://tarihdersi.net/>

Avrupa’da Ticaret, Orta Çağ’da büyük bir gerileme içindedir. Roma İmparatorluğunun yıkılması, Avrupa’da sürekli devam eden savaşlar güvenlik sorununu ortaya çıkarmıştır. Şehirlerde nüfus azalmış, dışa kapalı köy hayatı yaygınlaşmıştır.

Türklerde Ticaret, Orta Asya Türkleri için ticaret hem kendi ürettiklerinin satılması, hem de transit ticarete aracılık şeklinde yapılmıştır. Ticaret genelde takas usulü şeklinde yapılırsa da **SATİR** adı verilen bir para da kullanmışlardır. Bu para gümüşten yapılmış ve disk şeklindedir.

TİCARET YOLLARI

A) İpek Yolu: Dünyanın en eski ve en uzun ticaret yollarından birisidir. Çin’in Şian kentinden başlayan bu yol, Doğu Türkistan, Moğolistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan’ı geçerek Hazar denizine, oradan da Anadolu kıyılarındaki limanlara ulaşırdı. Bu limanlardan da çeşitli Avrupa ülkelerine ulaşmaktaydı. En çok taşınan mal ipek olsa da kağıt, değerli taşlar, porselen, cam eşya taşınmaktadır.

İpek yolu sadece kervanların, tüccarların seyahat ettiği bir yol değildi. Bilginlerin, orduların, fikirlerin, kültürlerin üzerlerinde seyahat ettiği bir yoldu. Örneğin Marko Polo bu yol üzerinden Çin’e kadar seyahat etmiştir.

İpek Yolu’na hakim olmak için başta Türkler ve Çin olmak üzere, Bizans, Sasaniler, Moğollar, Araplar birbirleri ile sürekli mücadele etmişlerdir.

B)Kürk Yolu: İpek Yolu’na paralel olarak, onun kuzeyinde yer alan bu yol, İpek Yolu’nun tersi istikamette Karadeniz’in kuzeyinden başlayıp Çin’e kadar uzanan bir yoldur. Bu yolda taşınan başlıca mal Karadeniz’in kuzeyindeki geniş bozkırlarda avlanan hayvanların kürkleri idi. Bu yol üzerinde ticaret yapan başlıca devletler Hazarlar ve İtil Bulgaları’dır.

C) Baharat Yolu: Hindistan’dan başlayan Baharat Yolu Basra körfezi ve Kızıldeniz’e ulaşır. Buradan kervanlarla Doğu Akdeniz limanlarına taşınan mallar, İtalyan tüccarlar tarafından alınarak Avrupa ülkelerine taşınırdı.

Baharat Yolu çok büyük bir zenginlik kaynağı idi. Çünkü Baharat, gıdaların saklanması, lezzetlendirilmesi, İlaç yapımında, Kutsal yağların hazırlanmasında, Parfüm üretiminde kullanılmaktaydı.

TİCARET MEKÂNLARI

A) Kervansaray: Kervanların ve yolcuların konaklamaları, ihtiyaçlarını karşılamaları için ticaret yolları üzerine yapılmış yapılardır.

B) Ribat: Hz. Ömer döneminden itibaren İslam ülkelerinde ortaya çıkan bu yapılar sınır güvenliği için yapılmış karakol binalarıydı. Sınırların genişlemesi ile iç bölgelerde kalan ribatlar yolcuların ihtiyaçlarının karşılandığı binalara dönüştüler. Ribatlarda savunma duvarları, odalar, ambarlar, hamam, ahır gibi bölümler bulunurdu.

C) Liman: Uzun mesafeli ticaretin merkezi durumunda olan limanlar, ihracat (Dış satım), ithalat(Dış alım) mallarının giriş çıkış noktası olmanın yanında, malların depolandığı, gümrük denetimlerinin yapıldığı, pazarlama ve dağıtım işlerinin yürütüldüğü merkezlerdi.

D) Han: Şehir merkezlerinde bulunan hanların alt katında perakende ticaret yapılan dükkânlar bulunurken üst katta yolcuların konakladığı odalar vardı.

E) Kapan: Şehirlere gelen malların toplandığı toptancı halleridir. (Un kapan, Yağ kapanı v.b) Kapanlara gelen mallar perakendeciler ve imalathaneler arasında dengeli biçimde dağıtılarak karaborsa, aşırı fiyat artışı, tekelleşmenin önüne geçilirdi.

F)Bedesten: Kapalıçarşı'ya benzetebiliriz. Şehirlerde değerli eşyaların satıldığı ve saklandığı yerlerdir.

G)Arasta: Aynı iş kolunda üretim ve ticaret yapan esnaf ve zanaatkârların toplandıkları sokaklardır. Arastaları ahilik teşkilatı ile birlikte Türk-İslam şehirlerinde düşünürsek daha anlamlı olur.

H) Panayır: daha geniş çaplı ticaretin yapıldığı, yılın belirli zamanlarında şehirlerin yakınına kurulan panayırlar özellikle Avrupa'da Orta Çağ boyunca oldukça yaygındır.

C. ORTA ÇAĞDA ASKERİ ORGANİZASYONLAR

1. KONAR-GÖÇERLERDE ORDU

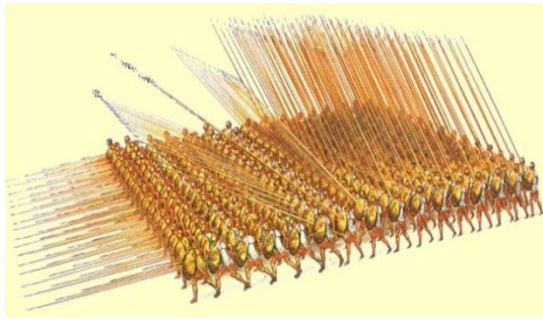

Yerleşik toplumlara göre daha zor bir hayat yaşayan konar-göçerler mecburen daha mücadeleci ve savaşçı olmak zorundadır. Ayrıca üretemedikleri maddeleri yerleşiklerden akınlarla karşılamak için askeri organizasyonlar kurmuşlardır. Konar-göçerlerin eğlenceleri, gündelik hayatları bile savaşa hazırlık niteliğinde antrenmanlardır.

Askerlik ve normal hayat içi içe olduğu için konar-göçerlerde eli silah tutan herkes, her an savaşa hazır birer asker durumundadır. Bu anlayışa en güzel örnek **TÜRKLER**'dir. Bu anlayışa **ordu-millet anlayışı** denilir.

2. YERLEŞİKLERDE ORDU

Orta Çağ'da yerleşik toplumların orduları genelde paralı askerlerden kurulmuştur. Orta Çağ'da Avrupa devletleri başlangıçta Roma İmparatorlundaki ordu sistemini uygulamaya çalıştılar. Ancak merkezi otoriteleri zayıf olduğu için askerliği vatandaşlık görevi olarak benimsetemediler. Bu orduların masraflarını tek başlarına karşılayacak güçleri de yoktu. Bu yüzden kendilerine bağlı feodal beylerin askerlerinden yararlandılar. Bu askerlerin çoğu ise savaşmayı bilmeyen köylülerden oluşuyordu. Bu ordularda şövalyeler yer alsada çok masraflı oldukları için sayıları azdı. Bu ordulardan gereken faydayı sağlayamayan krallar bu sefer feodal beylerinden asker yerine para toplayarak ordularını **ücretli askerlerden** oluşturdular.

Orta Çağ'ın en dikkat çeken paralı askerlerinden biri **İsviçre piyadeleridir**. Çok uzun kargılarla, hafif zırhları ve **falanks** adı verilen kare biçimli savaş düzenleri ile süvarilere karşı etkili olmuşlardır.

Orta Çağ'ın sonlarına doğru merkezi krallıkların güçlenmesiyle düzenli ordulara geçiş süreci de hızlanmıştır.

Ç. ORTA ÇAĞDA HUKUK

1. ROMA HUKUKU

- Roma'nın ilk yıllarında Roma'da geçerli olan hukuk sistemi, devletin kurucusu olan Patricilerin adetlerine dayanmaktaydı.
- **"Yurttaşlar Hukuku"** adı verilen bu kanunlardan yalnızca particiler yararlanmaktaydı.
- Buna karşılık Plepler ayı bir hukuka tabi idi.
- Bu hukuk sistemi yazılı değildi. Şekilci ve sert hükümler içeriyordu.
- Yargıçlar, yine particilerden gelen rahipler olduğu için onların keyfi uygulamaları oluyordu.
- Bu durum Roma'daki Patrici-Plep çatışmasına neden oldu.
- Bu mücadelenin sonunda pleplerin isteği kabul edildi.
- Bir komisyon tarafından hazırlanan kanunlar 12 adet tunç levhanın üzerine kazınarak Roma şehrinin merkezine asıldı.

12 levha kanunları ile birlikte;

- Roma hukuku yazılı hale getirildi.
- Patricilerin keyfi hareketlerinin önlenmesi, sınıf ayrımının ortadan kaldırılması için önemli bir adım atılmıştır.
- Pleplere devlet görevine katılma, particilerle evlenme hakkı tanınmıştır.

DİKKAT: 12 levha kanunları Modern Avrupa Hukukunun temelini atmıştır.

2. JUSTİNİANUS KANUNLARI

- Doğu Roma İmparatoru Justinianus 527 yılında tahta çıkar çıkılmaz ilk iş olarak hukuk alanındaki karışıklığı gidermek istemiştir.
- Hukuk bilginlerinden oluşan bir komisyon kanunları bir araya getirdi.
- 3 milyon civarındaki kanunu 150 bine indirerek Doğu Roma İmparatorluğundaki en büyük hukuki düzenlemeyi yapmıştır.

3. CENGİZ YASASI

- 13. yüzyıl başlarında Moğollar Cengiz Han(Timuçin) liderliğinde birleşerek büyük bir Moğol İmparatorluğu kurmuşlardır.
- Cengiz Han devletin askeri güçle kurulduęunu, ancak kanunla ve kalemle idare edilebileceğini biliyordu.
- Bunun için Uygur kanunlarından yararlanarak kendi adıyla anılan yasalar yaptı.
- Kanunlar Uygurca yazılmıştır.

HAZIRLAYAN:
SERDAR BAYRAK
TARİH ÖĞRETMENİ
<https://tarihdersi.net/>